

Gegants i Cabets d'Ontinyent

1.- La festa.

La festa dels Gegants i Cabets, se celebra a Ontinyent dins del marc de les festivitats del Corpus i de la Puríssima. Forma part de l'antic conjunt, que sembla anar recuperant-se a poc a poc, del balls que precedien aquestes dues processons.

Com deia el P. Pérez Jorge (1): "...siendo de condición espectáculo puro, florecieron al calor de nuestras procesiones patronales. Con el tabalet y la dolçaina, jagants i la dança dels Nanos, configuraban un universo y valencianísimo retablo costumbrista que precedia a la Cruz procesional".

És, per tant, aquesta, una de les manifestacions lúdiques que més arrel tenen entre la joventut de la nostra ciutat; i no d'ara mateix, sino des de fa moltíssims anys.

Tradicionalment, els Gegants i Cabets, han eixit a la vespra i a la Festa d'aquestes dues celebracions.

Ha estat al llarg dels anys una festa entranyable, plena de pors i curiositats per als més menuts; d'una valentia temerosa per als fadrinets que s'apresten a colpejar algun Cabet... i per què no? de la il·lusió mal disimulada dels adults que es veuen reflectits en la seua infantesa per uns moments.

Que certa és aquesta realitat: els Gegants i els Cabets són pura il·lusió, pura fantasia, pura alegria i, per tant, pura festa.

2.- Referències.

La primera i més antiga data de 1743(2), en que arran de l'òbit de mossèn Joseph Vañó es va acordar de nomenar a una persona eclesiàstica «...para disponer i cuydar lo que se acostumbra aser en fiesta del Corpus, como son mimos, Gigantes, Nanos y comedias y demás que se necesita para el lucimiento de la festividad y honra y gloria de la Divina Magestad». Així que es va designar a mossèn Pascual Alberó que va rebre el títol de «Maestro de Rocas».

A l'any 1823, el dia 14 de novembre(3), per a celebrar el triomf dels absolutistes, es va organitzar a Ontinyent una processó cívico-religiosa on participaren tots els gremis (llauradors, cordellers, fusters, peraires, ferrers, sastres i panaders) cadascun amb el seu grup de ball i amb els seus penons i estendarts i les imatges dels seus sants patrons. La comitiva fou oberta pels Gegants de la vila que marxaven a ritme de tabals.

Més avant, entrats a l'any 1855, se celebraren unes festes extraordinàries de la Puríssima(4), amb motiu de la proclamació pontificia del dogma de la Immaculada Concepció. Un grup de joves, durant la nit, va fer una broma pujant els quatre gegants al Campanar de la Vila. Cosa que va causar una gran sorpresa al poble quan va despertar i es va trobar els ciclops allà dalt.

Consta també que l'any 1874, entre les disposicions municipals(5) per a la festa de la Puríssima,

els Gegants i Cabets sumament deteriorats durant els successos de la proclamació de la República (setembre de 1868), es va acordar que no desfilaren. Algunes d'aquestes figures pel seu simbolisme amb la realitat van ser defenestrats pel balcó de l'Ajuntament.

Anant el temps arribem al segle XX, sense tenir cap noció de quan es van anar construint-se els Gegants i els Cabets. Es de suposar que si en aquesta última referència de 1874 no eixiren pel seu deteriorament, segurament se'n farien de nous poc temps després.

Els Gegants i els Cabets animaren les festivitats del Corpus i de la Puríssima junt al que quedava d'aquells antics balls dels que parlàvem en 1743. Així el programa de les festes de la Puríssima de l'any 1934 deia del dia 9 de desembre: «A las tres de la tarde desfile de Gigantes, Cabezudos y otros varios».

Arribats com som a la trista data de 1936, per totes les connotacions negatives que va tindre, significa també parlar de la desaparició altra vegada dels Gegants. Mentre que els Cabets eren llençats al barranc del Salt del Bou. (6)

En redactar aquestes pàgines m'aborda el dubte i hauriem de creure en la possibilitat de que els Cabets no hagueren estat destruïts totalment quan els llançaren pel Salt del Bou. Ja que el programa de la Puríssima de l'any 1940 anunciava "Desfile de Cabezudos". (7)

Encara que podria haver ocorregut el mateix que ha passat durant els deu o dotze anys últims en que aquesta mateixa publicació ha estat anunciant "Gigantes y Cabezudos" quan sols eixien els Cabets.

3.- Dels Gegants d'Ontinyent, fa uns anys; o els Gegants de Carlets. (8)

El dissabte dia 7 de desembre de 1946 anunciava el programa de festes de la Puríssima: "A

Foto: H. Martínez

las once de la mañana, y con la bendición e inauguración de los nuevos GIGANTES Y CABEZUDOS tendrá lugar..."

Així, en aquesta data i d'aquesta manera tan discreta es presentaven els Gegants i els Cabets, la festa que més arrel tindria entre la joventut d'anys veniders. I es que no se'ls va donar major importància, ja que al mateix programa de festes, hi havia una ressenya biogràfica de Carlets en la qual no es menciona per a res la creació dels Gegants. Sens dubte es va considerar una obra menor.

Foren construïts a l'estil de la postguerra, es a dir els reis ben coronats i que molt sovint s'anomenaven "Isabel y Fernando", ací sempre els hem conegut com el Rei i la Reina. "l'Agüelo" i "l'Agüela" (rei moro i rena mora). Carlets, modelà els caps i braços en cartró i realitzà els cossos amb uns monumentals coves de vímet, donant-los per ossos una sòlida estructura de fusta de faig.

Contava D. José Gironés Valls, que es van construir per complaure la veu popular que demanava la restitució d'aquells que foren destruïts. Així que es van fer avant en una tasca que "ya se pagaría como fuera", i que la tela es va comprar fiada, pagant-se a la ratlla. Tant de bo se li va encarregar la confecció de la vestimenta a la prestigiosa modista Amalia "la Borrellia" auxiliada per altres col·laboradores.

Arribada l'hora d'eixir al carrer, ja estaven llestos per posar-se a ballar. Balls que tenien diferents versions, segons J. Gironés la música es limitava al ritme marcat pels tabals que feien sonar la dinastia dels "Cuets" i que la gent cantava una frase que deia: "Tireu pa i olivetes. Arrimeu cadiretes". Per altra banda l'erudit local i prevere Gonzalo Vidal Tur afirmava que "a nuestra danza concepcionista, cuando reposada, se construye la grotesca de gigantes y cabezudos -chagans y cabets (sic)- que generalmente se baila sobre el tema del "Ball de Torrent".

Els Gegants precedint les processons, baixaven per la Vila, i corrien per la Plaça de Baix, i divisa-

ven les hortes de l'actual barri de Sant Josep quan anaven pel Dos de Maig, i les Cases Noves i a la plaça de l'Ajuntament.

El 29 de setembre de 1969, organitzat per la Caixa d'Estalvis d'Ontinyent(9), es va celebrar en el pati del col·legi la Milagrosa, un concurs de dibuix infantil on el tema a plasmar eren els Gegants d'Ontinyent, concretament les figures del Rei Moro i Rei Cristià.

L'extens itinerari a que ens referiem fa uns moments, sense que ningú ho decidira explícitament, va anar acurtant-se, reduint-se únicament ja al Carrer Major.

Els Gegants, igual que els Cabets, es guardaren molts anys a l'Hospital de Beneficència. Després es traslladaren a l'antiga peixateria del Carrer de les Roses, a la Casa del Comte... i a cada trasllat es produïa una nova merma, alguna amputació que ningú ordenava reparar. Carlets, primer; el Ninero després i finalment Correncine havien fet sempre de cirugians, però ara ja no se'ls feia ni tan sols una cura d'urgència.

Traslladats després als distints magatzems municipals, van deteriorar-se cada vegada més fins arribar a un estat de pràctica irrecuperabilitat.

4.- El cas dels Cabets.

Els Cabets mereixen una menció distinta a la dels Gegants. I es que resulta que els Cabets mal que bé, mermats o no, quasi mai han faltat a la

seua cita. Han patit de manca de gent per traure'ls qüestió que va motivar algun que altre article en els periòdics locals, fins i tot en una hipotètica entrevista que li van fer als Gegants(10) va eixir a relluir.

Els Cabets foren realitzats per Manolo Martínez Oviedo, "el Ninero" que segons afirmava en unes declaracions(11), quan contava setanta anys, que darrerament ja sols es dedicava a la fabricació per encàrrec de Gegants i de Cabets. L'ofici el va aprendre de son pare i deia que els anteriors cabets ja els va realitzar ell.

L'any 1982 es va dur a terme la recuperació del Ball dels Cabets i la dignificació d'aquesta festa que havia anat degradant-se en excès. N'hi ha un article, d'allò més extens, en el programa de la Puríssima d'aquell any. On Enric Cerdà va plasmar totes les vicissituds sofertes, fins obtenir el resultat que s'havia buscat per part del Grup de teatre L'Auca. S'hi recullen al mateix treball les partitures i l'esquema del ball.

En els darrers anys, els cabets van ser objecte d'una restauració però que no va resultar tot lo positiva que s'esperava. Així que al poc de temps restaven en quasi pitjors condicions que abans. Però com vullga que aquestos defectes a simple vista quasi no s'apreciaven, han anat traent-se per a complir amb la festa.

5.- La recuperació dels Gegants

Des de que l'Auca va dur a terme la recuperació del Ball dels Cabets, el següent objectiu va ser aconseguir refer els Gegants. La qüestió es va complicar quan ningú esperava que eixe objectiu tardaria deu anys en realitzar-se. D'ençà es va establir un grup més o menys definit, pel qual ha passat un gran nombre de gent, i que tots coneixien com "la Gent dels Cabets". Aquest col·lectiu va anar entrevistant-se amb les distintes autoritats locals per a que es conscienciaren del tema.

Després de moltes llargues municipals, arribats a la present legislatura, i a instàncies de les autoritats locals, se'ns demana al col·lectiu que ens legalitzem com a grup naixent així l'Associació de Gegants i Cabets d'Ontinyent(12). L'Alcalde delega aquest treball en la regidora Mª Angeles Mora, prenent definitivament la qüestió entre mans, i decideixen d'encomanar-li a Jordi Arrue l'elaboració d'uns nous Gegants i Cabets per al poble(13). Però que havien d'ésser idèntics als vells.

Arrue va procedir en primer lloc a fotografiar els antics Gegants de forma detallada i amb molta minuciositat prendre'ls mida per tal que la reproducció fos el més fidel possible. A continuació es van desmuntar els bastidors de vímet i es van des-

membrar els caps i les extremitats. Així, per peces, van ser traslladats a l'estudi de l'artista.

A la segona fase Jordi Arrue compta amb l'ajuda d'Imma Ibáñez, aleshores inicien el procés de recomposició dels rostres i braços per a què, després d'aquests fabricar els motlles que donaran origen als nous Gegants. Com que totes les peces no eren restaurables s'en van haver de fer algunes de noves per completar les formes. A partir d'ací comença a fer-se el buidat en fibra de poliéster.

La tercera fase s'inicià amb la unió de les parts que formen les distintes peces. Inmediatament es procedí a escatar-les i polir-les. Concloua aquesta faena es van soldar al cos els braços i cap de cada figura. La tasca va finalitzar amb l'adhesió de les perruques i la policromia final.

La quarta fase va consistir en l'engalzament a les estructures metàl·liques que va realitzar José Me Vidal Revert, la confecció de la indumentària que va anar a càrrec de la patronista industrial Trini Galbis i la col·locació de la resta d'ornaments.

Tot açò va estar llest per a la festa del Corpus. Amb el qual motiu, l'Ajuntament i l'Associació dels Gegants i Cabets van organitzar la Presentació de la Recuperació dels Gegants d'Ontinyent el dia 19 de juny de 1992 al Centre de Cultura Manuel Sanchis Guarner. S'hi va poder veure en aquest acte el procés de construcció dels nous Gegants gràcies a l'exposició fotogràfica que va realitzar Rafa Martínez Borredà. També van intervenir: Rafel Sanchis i Ferrí, per l'Associació de Gegants i Cabets; Enric Cerdà, pel Grup de Teatre L'Auca; Jordi Arrue Ferrí com autor del nous Gegants; Francesc Tortosa Llin com autor de la música i En Vicent Requena i Albert com Alcalde de la Ciutat d'Ontinyent.

Amb motiu de la Presentació al carrer dels Gegants es va procedir a repartir pels col·legis uns retallables, elaborats per l'Associació de Gegants i Cabets, que representaven les figures dels Gegants. Amb la finalitat de que els xiquets d'edat escolar que no han conegut aquesta festa tingueren un primer contacte.

Tot i això la Presentació al carrer dels Gegants es va haver de postposar una setmana, degut a la suspensió dels actes del Corpus a causa del mal oratge. Així que foren presentats oficialment al carrer el dia 28 de juny de 1992.

Restava una segona fase general que consistia en l'elaboració dels nous Cabets, utilitzant el mateix sistema i que es va postposar per a la Puríssima. Amb la novetat de que s'afegiran dos nous Cabets als set ja existents. La qual cosa significarà la reaparició de Popeye i d'un nou Cabet

que evocarà una figura d'entranyable record per als ontinyentins. Així quedarà recuperada la quantitat de nou Cabets que van eixir en 1946.

6.- El ball dels Gegants.

El que resultava evident és que una vegada els Gegants estigueren fets, havien d'eixir al carrer amb un ritme i una melodia i si era possible un ball.

El ball dels Gegants Josep Sanchis

Fl. Cl. Fag. Tromp. Tromb. Tambor

Així les coses, l'Ajuntament li va encarregar a Francesc Tortosa Llin, estudiós de la música antiga i component del grup Menestrils d'Ontinyent, la composició de la partitura. L'obra musical es va dur a terme tenint en compte el ritme i moviments que podien realitzar els Gegants. És una música que té la seua base en els canons dels sons migevals que s'escoltaven arreu quan es van incorporar les manifestacions profanes a la festa del Corpus, allà pel segle XIV.

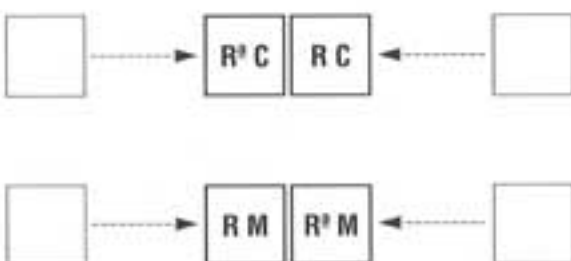
L'autor ha estructurat la música sobre els ritmes utilitzats en la presentació de la seua obra d'una manera semblant a la ja existent per als cabets. Aleshores cal dividir-la en dues parts. La primera s'atany a l'anomenat Ritme de Cercavila sobre el que es poden interpretar melodies a discreció del dolçainers.

A la segona part entrem en el Ritme de Dansa. Ací iniciant-se al ritme, els gegants comencen a marcar el pas, sobre el seu lloc.

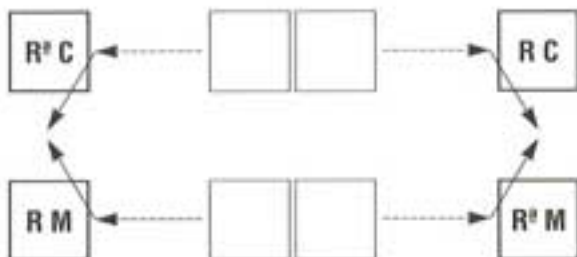
A l'inici es troben situats el Rei Cristià front a la Reina Cristiana, i al costat d'aquesta, el Rei Moro front a la Reina Mora.

En començar la melodia s'aproximen les dues parelles donant huit xicotetes passes fins arribar a ajuntar-se.

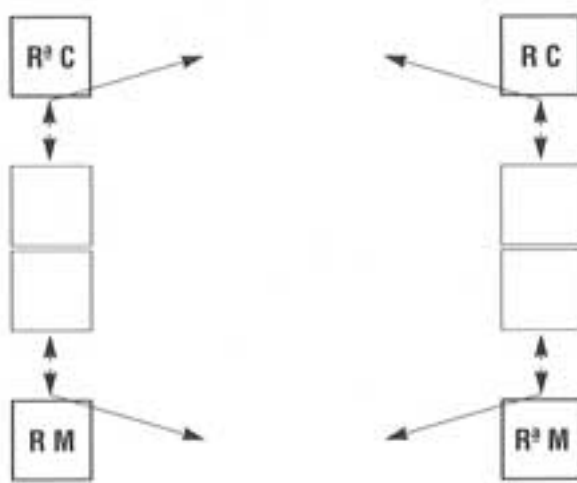

Sense aturar-se, es retrocedix quatre passes més grans que les anteriors que ens duen al lloc inicial i sobre ell donem quatre noves passes xicotetes que ens serveixen per donar un quart de volta i quedar enfrontats amb la parella oposada.

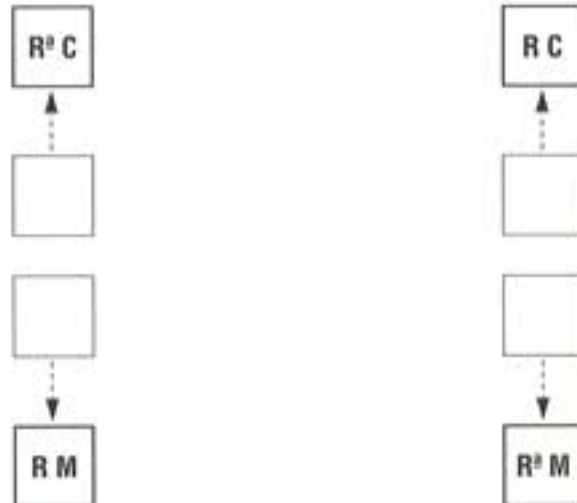

Avancen amb quatre passes de nou, igual que abans i retrocedeixen, una altra vegada, quatre passes per finalitzar la frase front a la parella inicial.

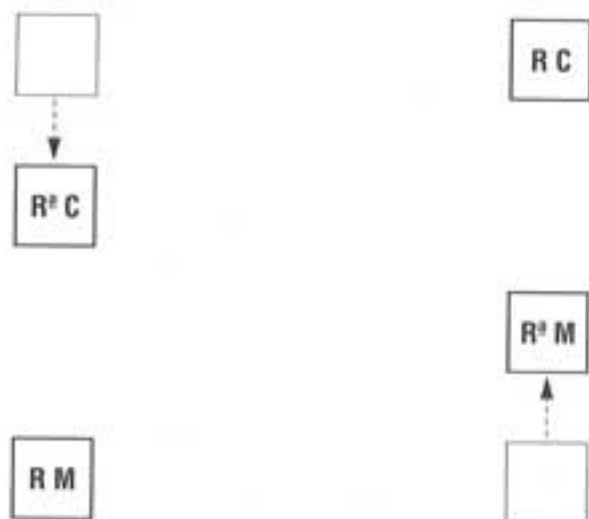
En aquesta posició en mantenen marcant el pas un moment fins l'inici de la frase B.

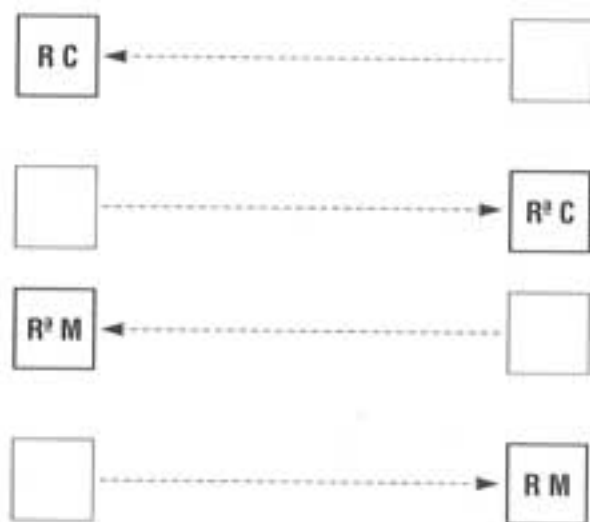
A l'inici d'aquesta frase B es desplacen a l'hora els quatre cap als exteriors, donant quatre passes laterals.

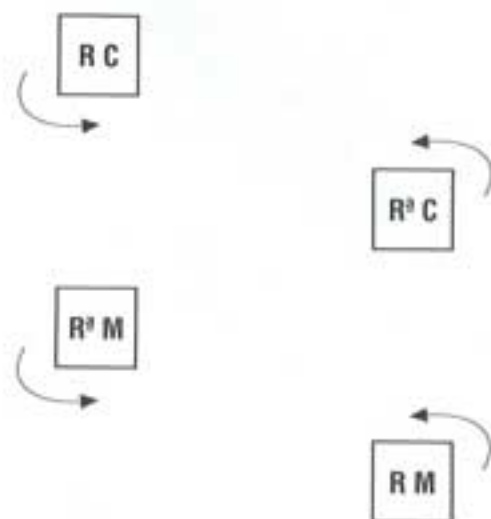
Seguidament el gegants mantenen la seua posició marcant el pas, mentres que les gegantesses han recuperat amb altres quatre passes laterals, la posició anterior.

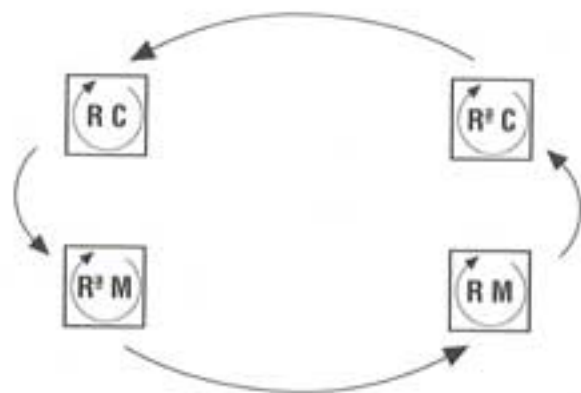
A continuació avancen tots al front i donant huit passes guanyen la posició d'enfront.

Utilitzant altres huit xicotetes passes, donen mitja volta i queden en la posició inversa a l'anterior.

La frase C, canvia substancialment el ritme; éssent ara molt més viu. Comencen a descriure un cercle els gegants passant pel lloc dels companys. Una vegada avançats dos llocs, es a dir quan ja s'ha cobert mig cercle, les figures donen voltes, rotant sobre sí mateixes fins aconseguir el cercle complet a la fi de la melodia.

7.- Conclusions.

S'hi corre el perill en realitzar una reelaboració d'aquest tipus, de que algú no vullga reconèixer les figures com les pròpies. Per això es va intentar de reconstruir fidelment cada una de les peces, que foren les mateixes en lo essencial; però millorades en quant a trets físics i anatòmics.

No fa molt de temps em contava un amic, que ja volta els huitanta-cinc anys, d'una polèmica

rials de molta més durabilitat i higiene que no el paper i el cartró.

Finalitze convidant-los a tots a participar de les nostres tradicions en la mesura que creguen convenient. Si algú s'anima i vol formar part de l'Associació de Gegants i Cabets sols té que presentar-se els primers divendres de cada mes, per la nit, a l'antic parc de bombers en el carrer Juan Belda Pastor (Barri de Sant Rafel) i comunicar-ho. Ja que aquesta està oberta a tot el qui vulga vindre.

*Rafel Sanchis i Ferri.
President de l'Associació
de Gegants i Cabets d'Ontinyent.*

"Salvetes, Ball de la Veta y otros"; P. Vicente Pérez Jorgé.
oprema de Festes Mores i Cristianes 1974.

1.- "Más sobre los gigantes y caberos". Alfredo Bernabé.
Crónica, número 118, 12-06-1992, pág. 38.

2.- "Figuras de nuestro folklore: Els Gegants i els Cabets". A. Bernabé.
Programa de Festes de la Puríssima 1983.

3.- "Más sobre los gigantes y caberos". Alfredo Bernabé.
Crónica, número 110, 12-06-1992, pág. 38.

4.- "El paso de los días: año 1874".
Diario Ciudad (Ontinyent), 20-05-1989, pág. 2.

5.- "Un caberoado visto por dentro". Alfredo Bernabé.
Diario Ocular (Ontinyent), 20-06-1974, pág. 5.

6.- "El programa de hace 50 años". J. A. Gamella Vidal.
Programa de Festes de la Puríssima 1999.

7.- "Deis Gegants d'Ontinyent, fa uns anys". Rafel Sanchis i Ferri.
Crónica, número 118, 12-06-1992.

8.- "Concurso de dibujo infantil".
Ciudad, 04-12-1969, pág. 1.

9.- "Entrevistas desconcertantes". 3 son tres.
Ciudad, 05-12-1982, pág. 2.

10.- "Mensaje 'el Ninero', un artesano a mitad camino del arte". Lactera.
Ciudad, 20-11-88, pág. 2.

11.- "L'Associació de Gegants i Cabets d'Ontinyent". Rafel Sanchis i Ferri.
Crónica, número 110, 12-06-1992, pág. 37.

12.- "Els nous Gegants". Maria José Toldà.
Crónica, número 118, 12-06-1992, pág. 35.

que es va suscitar quan van aparèixer els Gegants i Cabets de l'any 1946.

La qüestió va radicar en que en veure la gent del poble les noves figures, va tenir la sensació de que aquells no eren els seus cabets. ¿Quina cosa ocorria? simplement que l'artista Manolo Martínez, "el Ninero" havia modelat uns cabets segons la seua concepció, o a instància d'altres, i que volia que la gent els coneguera pel carrer. Així que va caricaturitzar coneguts personatges del cinema dels anys trenta: Errol Flynn, Buster Keaton, Popeye... El poble però no els va voler reconèixer com a tals, es més quasi ningú els ha reconegut llevat del Popeye. Aquestos no eren ni més ni menys que uns intrusos que havien suplantat als enyorats Cabets ontinyentins.

La gent demanava la presència dels seus Cabets. Bo, si no de tots, almenys la del correccarrers que anomenaven "el Tinyós", el qual rebia aquest nom per que el seu cap simulava el cabell a rodals, i era el més actiu de la colla.

Ara que s'ha arribat definitivament a la recuperació del Gegants i els Cabets d'Ontinyent, és bo saber que es va optar per la construcció d'unes noves figures perquè les velles eren quasi irrecuperables, o almenys així ho va entendre el Consistori que li va encomanar a Jordi Arrue que fera el treball en fibra de vidre i poliéster, mate-